

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 9, Sayı/Issue: 2, Temmuz/July 2025]

Serhat Sabri YILMAZ

<https://orcid.org/0000-0003-1516-369X>

Dr. Öğr. Üyesi

serhatsabriyilmaz@karatekin.edu.tr

Çankırı Karatekin Üniversitesi

<https://ror.org/011y7xt38>

Sağlık Bilimleri Fakültesi

Çocuk Gelişimi Bölümü

Gelenek ile Ekran Arasında: Âşık Tarzı Edebiyat Geleneğinde Televizyon Şiirleri

Between Tradition and the Screen: Television Poems in the Tradition of Âşık Literature

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Date Received: 24.05.2025

Kabul Tarihi | Date Accepted: 28.06.2025

Yayın Tarihi | Date Published: 20.07.2025

Atıf | Citation

Yılmaz, Serhat S. (2025). Gelenek ile Ekran Arasında: Âşık Tarzı Edebiyat Geleneğinde Televizyon Şiirleri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 9(2), 1288-1318. <https://doi.org/10.34083/akaded.1705559>

Yılmaz, Serhat S. (2025). Between Tradition and the Screen: Television Poems in the Tradition of Âşık Literature. *Journal of Academic Language and Literature*, 9(2), 1318-???. <https://doi.org/10.34083/akaded.1705559>

Makale Bilgisi | Article Information

Değerlendirme Review Reports	Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) Double-blind. (Two External Referees)
Etik Beyan Ethics Statement	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur Ethical principles were followed during the preparation of this study
Etik Kurul Belgesi Ethics Committee Approval	Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir Article does not require an Ethics Committee Approval.
Etik Bildirim Complaints	adeddergi@gmail.com
Çıkar Çatışması Conflicts of Interest	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest
Benzerlik Taraması Similarity Checks	Yapıldı Yes - iThenticate
Telif Hakkı ve Lisans Copyright&License	Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International

© Serhat Sabri YILMAZ | Creative Commons [Attribution-NonCommercial 4.0 International](#)

Öz

Âşık tarzı edebiyat geleneği temsilcileri, geçmişten bugüne kültürün farklı nedenlerle dönüşmesiyle icra bağlamlarını, eserlerinin şekil ve içerik özelliklerini sürekli güncellemek durumunda kalmışlardır. Özellikle 20. yüzyılda gerçekleşen teknolojik devrimle birlikte Türk halk şiirine de yeni temaların girdiği, üretim bağlamlarının kültürel değişmelere bağlı olarak güncellendiği söylenebilir. Bu çalışmada, âşıklık geleneğinin modern kitle iletişim araçlarıyla, özellikle televizyonla olan ilişkisinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Televizyonun Türkiye’de yaygınlaşmaya başladığı 1970’li yıllardan itibaren halk edebiyatı bağlamında şiirlere konu olması; toplumsal değişimin, kültürel dönüşümün ve modernleşmeye verilen tepkilerin yansımaları olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada, televizyon temasını doğrudan işleyen âşık şiirleri derlenmiş; kültür emperyalizmi, kültürel yozlaşma, ahlaki çöküntü, dinî değerlerin zayıflaması, dilin bozulması, ekonomik yapıdaki değişim ve zamanın değersizleştirilmesi gibi başlıklarda âşıkların bakış açıları sistematik biçimde incelenmiştir. Âşıklar, televizyonu çoğunlukla Batı kaynaklı içeriklerle Türk toplumunu dönüştüren, geleneksel yapıları tahrip eden ve kültürel bütünlüğü zedeleyen bir araç olarak tanımlamaktadır. Bununla birlikte, devlet kanalı TRT ve bazı yerel televizyonlar aracılığıyla kendi sanatlarını icra etme ve sıkıntılarını anlatma imkânı bulmaları nedeniyle bu mecralara karşı daha ılımlı bir tutum sergilemişlerdir. Şiirlerde yer alan eleştiriler, bireysel olmaktan ziyade kolektif kültürel kaygılarla yoğrulmuş, âşıkların halkın sesi olma işleviyle şekillenmiştir. Çalışmada, aynı zamanda modernleşme ve küreselleşme süreçlerinin kültürel hafızaya olan etkisi âşıklık geleneği üzerinden analiz edilerek gelenek ile modernite arasındaki gerilimli ilişkiye vurgu yapılmıştır. Bu yönüyle de halk edebiyatı, medya ve kültür etkileşimi açısından halkbilimsel bir değerlendirme zemini sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk halkbilimi, kitle iletişim araçları, televizyon, kültür değişmesi, âşıklık geleneği.

Abstract

The practitioners of the âşık literary tradition have continually adapted their performance contexts, as well as the formal and thematic elements of their works, in response to cultural transformations throughout history. Particularly with the technological revolution of the 20th century, it can be observed that new themes have entered Turkish folk poetry, and the contexts of its production have evolved in line with cultural change. This study aims to investigate the interaction between the âşık tradition and modern mass communication tools, with a particular emphasis on television. From the 1970s onward, when television became widespread in Türkiye, it emerged as a subject within folk poetry, reflecting broader societal changes, cultural transformations, and reactions to modernization. This study compiles âşık poems that explicitly address the theme of television and systematically examines the âşıks’ perspectives under several key categories, including cultural imperialism, cultural corruption, moral decay, the weakening of religious values, the deterioration of language, changes in the economic structure, and the devaluation of time. Âşıks predominantly portray television as a medium that transmits Western-oriented content, transforms Turkish society, disrupts traditional structures, and undermines cultural cohesion. Nevertheless, they adopt a more favorable attitude toward state-run TRT and some local television channels, as these platforms have provided opportunities for them to perform

their art and voice their concerns. The criticisms embedded in their poetry are shaped not by personal discontent but by collective cultural anxieties, in line with their traditional role as the voice of the people. Additionally, the study explores how processes of modernization and globalization impact cultural memory through the lens of the âşık tradition, drawing attention to the tension between tradition and modernity. In this context, the study offers a folkloristic perspective on the interplay between folk literature, media, and culture.

Keywords: Turkish folklore, mass communication tools, television, cultural transformation, âşık tradition.

Giriş

İnsanlık, tarih boyunca ihtiyaçları doğrultusunda birçok icat yapmış; bu icatlar sosyoekonomik, politik ve kültürel değişimler getiren mühim tarihî gelişmeleri doğurmuştur. Yazı, matbaa, radyo ve televizyon gibi araçlar ve son olarak internet merkezli dijital evren; toplumun bilgi alma ve depolama, iletişim kurma, düşünme gibi en temel ihtiyaçlarına karşılık vermiş ve köklü medeniyetlerin yeniden şekillenmesini sağlamıştır.

Medeniyetlerin yeniden şekillenen dinamiklerinin başında kültür kavramı gelmektedir. Kültür çatı kavramı altında gelenekleşen ve kendini korumaya çalışsa da yukarıda bahsi geçen icatlar neticesinde yeni formlarda yaşamaya devam eden pek çok alan vardır. Bundan dolayı, konumuz olan âşık tarzı edebiyat geleneği ve kitle iletişim araçları ilişkisi başta olmak üzere her unsur tarihî seyri içinde yorumlanmalıdır. N. Özdemir'in de ifadesiyle "Her kültür çağı kendine özgü etkileşim ortamları ve biçimlerine sahiptir". Sözlü kültürde yaşayan ocak başı sohbetleri, âşık karşılaşmaları, geleneksel törenler zamanla yazılı kültürün baskın gelmesiyle yazma ve basma eserler, kitap, gazete ve dergiler gibi yeni bağlamlarda yaşamaya devam etmiştir. Bununla da kalmayıp kitle iletişim çağında radyo, televizyon, internet, akıllı telefon, e-kitap gibi çok farklı bağlamlara aktarılmıştır. Yani elektronik iletişimin gelişmesi kendine özgü bir kültür bağlamı meydana getirmiştir (Özdemir, 2019, s. 128-129).

Kültür ve edebiyat incelemelerinde yeni bağlamların ortaya çıkışı hem üretim bağlamının hem de tüketim bağlamının ayrı ayrı incelenmesini gerektirmektedir. Bu çalışmada sınırları çizilen âşık tarzı şiir geleneğinde televizyon temasının incelenmesi de modernite ve teknolojik gelişmelerle birlikte âşıkların üretim bağlamına eklenilen yeni konuların hangi sebeplerle ortaya çıktığını ve televizyon gibi icatlara nasıl baktıklarını göstermeyi amaçlamaktadır. Televizyon, şiirlere konu olmasının yanı sıra yeni tüketim bağlamlarının ortaya çıkmasını sağlayan çok boyutlu bir kitle iletişim aracı konumundadır. Televizyonun bu konumu ve kültürle ilişkisi; birçok disiplinde modernizm, toplumsal ve bireysel değişim, kültür değişimi, kitle kültürü, popüler kültür, kitle iletişim araçları ve

kültür emperyalizmi gibi temel kavramlar çerçevesinde ele alınmış, konuyla ilgili çeşitli kuramlar ortaya atılmıştır.¹

Televizyonu yukarıda zikredilen yazı, matbaa gibi icatlardan farklı kılan yönü ise 20-30 yıl gibi çok kısa bir sürede dünyanın her yerine ulaşarak yaygınlaşması ve aynı hızda içselleştirilmiş olmasıdır. Kitle kültürünün teşekkülü ve modern dünyanın inşası sürecinde gelişmiş sayılan ülkelerin televizyonu araç olarak kullanmaları, en kısa sürede farklı kültürlerden çok sayıda insana ulaşmaları sonucunu doğurmuştur (Alptekin, 2023, s. 18). Sihirli kutu olarak adlandırılan televizyon aracılığıyla kırsaldan şehirlere göçler teşvik edilmiş; televizyon, sanayileşmenin getirdiği insan ihtiyacının sağlanmasının ve şehir kültürünün, bununla birlikte de kitle kültürünün oluşturulmasının en önemli aktörlerinden biri olmuştur.

Türk halk şiirinde genellikle menfi bir bakış açısıyla ele alınan televizyon ve onu içine alan teknoloji, kaçınılmaz bir şekilde toplumları etkileyen bir etken olmuş, insanlık için olumlu mu olumsuz mu olduğu yönünde bir çelişki ortaya çıkarmıştır. Pozitif bakış açısına göre teknolojinin ilerlemesi uygarlıkların ilerlemesine vesile olurken negatif bakış açısında ise zararlarına dikkat çekilmiştir. Bu bağlamda, teknolojinin ve özelde televizyonun çelişkili bir doğasının ve bölünmüş bir ruhunun olduğu, hem bireylere özgürlük sağlayan bir alan açtığı hem de insan varlığını etkisizleştiren bir makineleşme ve tek tipleşme getirdiği söylenebilir. Marcuse’a göre insan hayatının her noktasına sirayet eden teknoloji, insan varoluşunu tek boyutluluğa indirgemiş, aynılaştırmış ve ontolojinin yerini almıştır (Gülenç ve Arıtürk, 2014, s. 117-121). Âşık tarzı şiir geleneği mensuplarının yazdıkları televizyon temalı şiirler de âşıkların bu zıtlık içinde nerede durdukları ve ne düşündükleri bağlamında incelenebilir. Bu çalışmada da görüleceği üzere âşıkların, Türkiye’de her eve giren televizyona karşı genellikle bir direnç noktası oluşturdukları, bilhassa kültür ve gelenek açısından bu tek tipleşmeyi ve toplumsal değişmeyi sert ve olumsuz bir bakış açısıyla değerlendirdikleri anlaşılmaktadır.

Geleneksel insan tipinin değişim karşısındaki tutumunun incelenmesinde dikkate değer bir grup olarak nitelenebilecek âşıkların “toplumsal değişim ve onunla birlikte gelen kültürel değişim”e (Oskay, 1971, s. 10) karşı hangi nedenlerle direnç gösterdikleri sorulması gereken sorulardan biridir. Değişime direnmenin kaynaklarının başında değişime sebep olan etmenlerin belirsizliği, mevcut durumun terk edilmesindeki isteksizlik ve sunulan değişimdeki zayıflığın farkında olma gelmektedir. Yabancılaşma, alışkanlıklar, güvensizlik, empoze edilen değişime karşı memnuniyetsiz olma gibi nedenler de psikolojik olarak direncin kaynağını oluşturan etmenlerdir. “Tutumların esnek ya da katı oluşu, bireyin kişilik özelliklerini oluşturan değerlerle, inançlarla, bilgi birikimiyle, deneyimleriyle, eğitim durumuyla [ve] içinde yer aldığı sosyokültürel yapıyla yakından ilişkilidir”. (Sezen, 2015, s. 13-15). Batılı gelişmiş ülkelerce kurgulanan, kendi kültürlerini empoze etmeyi ve nispeten daha az gelişmiş ülkelerde toplumsal değişmeyi amaçlayan içeriklerin televizyon aracılığıyla sunulması, sosyal normlara bağlılığı aşıkâr

¹ Bahsi geçen çalışmalar için bk. (Bulduklu ve Şeker, 2020; Cereci, 2015; Çakır, 2022; Çelikten, 2021; Çil, 2024; Türkoğlu, 2011; Yaylagül, 2006).

olan âşıklarca eleştirilmiş, bu katı tutum neticesinde ‘televizyon’ teması halk şiirine girmiştir. Bu bağlamda, toplum hayatına giren ve kültürel değişmeyi de beraberinde getiren her unsurun Türk halk şiirinin konusu olabileceğine de vurgu yapmak gerekmektedir.

Toplumsal belleği inşa eden değil, yok ederek olumsuz şekilde dönüştüren bir araç olarak düşünülen (Tani ve Boztepe Taşkiran, 2022, s. 119) televizyona karşı âşıkların menfi tavrının birçok sebebi vardır. Bunların başında değişen kültür ortamlarıyla birlikte âşıkların saygınlıklarını kaybettiklerini düşünmeleri gelmektedir (Çelikten, 2020, s. 660). Sözlü kültürde baş köşeye oturtulan âşıklar, yazılı kültürün içselleştirilmesiyle beraber konumlarının zayıfladığını hissetmişler, elektronik kültür ortamıyla birlikte toplumun ilgi alanlarının ve kültürel yapılarının değişmesiyle de bu konumu kaybetme noktasına gelmişlerdir. Her ne kadar günümüzde yeni icra ortamlarında kendilerine yer bulsalar da kentleşmeyle birlikte değişen insan profili ve dünya algısı hitap ettikleri kitlede ciddi bir daralma meydana getirmiştir. Elbette gelenek işlevsel açıdan yok olup gitmiş değildir fakat zayıfladığı muhakkaktır.²

Menfi tavrın bir diğer sebebi ise âşıkların kendilerini millî ve dinî değerlerin, kültürün taşıyıcısı ve koruyucusu olarak görmeleridir. Aşağıda örnekleriyle birlikte inceleneceği üzere âşıklar, bahsi geçen değerler hususunda oldukça hassastırlar ve kültür emperyalizminin toplumsal yapıyı zedelediğinin ve öze uygun olmayan hızlı kültür değişmesine neden olduğunun farkındadırlar. Bundan dolayı, âşıkların bu bağlamda ele alınması ve şiirleri aracılığıyla geleneği temsil güçlerine dikkat çekilmesi gerekmektedir.

Âşıkların televizyona karşı sert tutumlarının ve olumsuz bakış açılarının bir diğer nedeni ise belli başlı temalarda şiir yazma, her konuda sanat gücünü gösterme ve usta çırak ilişkisini benzer temalarda şiir yazarak devam ettirme ihtiyacı olmalıdır. Yani bir âşıkla başlayan süreç, diğer âşıkların aynı temada şiir denemeleri yapmalarına neden olabilmekte, kendi sanat üsluplarını göstermeleri için yeni bir tematik alan açmaktadır. Ustanın yazdığı şiirlere öykünme veya onun fikirlerini aynı temada şiirler yazarak destekleme arzusu da bu türden şiirlerin üretim bağlamı hakkında fikir verebilir. Bu tespiti en dikkat çekici örnek ise Sefil Selimî’nin televizyonu eleştiren şiirinin ardından çırakları Kadimî ve Yalınayak’ın televizyon şiirleri yazmalarıdır.

Hem televizyon karşıtı şiirler yazan hem de televizyondaki yerelliği ve geleneksel içerikleri öven, icra ortamı olarak da televizyonu kullanmakta sakınca görmeyen âşıkların yaşadıkları çelişki aynı zamanda bir kültürel boşluğu da yansıtmaktadır. E. Kongar, toplumsal değişmeyle ilgili kuramları ele aldığı yazısında maddi teknoloji alanındaki icatların, maddi kültürde getirdiği değişimle birlikte sosyal düzenle ilgili de bazı değişimler meydana getirdiğini söylemekte, maddi kültürün değişiminde görülen hızın maddi olmayan kültürde oldukça yavaş biçimde gerçekleştiğine dikkat çekmektedir. Kongar’a göre bu iki kültür arasındaki değişim hızının farklı oluşu kültürel bir boşluk yaratmaktadır. Yeni teknolojik gelişmelere ayak uydurulamazsa çözülme, ayak

² Popüler kültürün âşıklık geleneğini zayıflatmasıyla ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Özdemir, 2012, s. 186-192).

uydurulursa değişme sağlanmaktadır (1971, s. 75). Toplumun her kesiminde olduğu gibi âşıkların da evlerinde televizyonu baş köşeye koymaları ve televizyon çevresinde gelişen maddi kültüre uyum sağlayarak icra ortamlarına dâhil olmaları, bunun aksi şekilde gelenek içinde ürettikleri eserlerde menfi tavır sergilemeleri hem bir çelişkiyi hem de boşluğu yansıtmaktadır. Bununla birlikte, menfi tavrın odak noktası televizyon gibi insan hayatını kolaylaştıran bir icadın karşısında durmak değildir. Onlara göre televizyon, kati surette Türk İslam kültürüne uygun olmayan ve Batı emperyalizmini aşıl原因an içeriklerin yer almaması gereken bir aygıttır. Kültürel boşluk da bu noktada meydana gelmektedir. Televizyon gibi önemli bir icadın işlevlerinden faydalanmak isteyen âşıklar, büyük halk kitlelerinin Batı kaynaklı yayınlara ilgi göstermelerine tepki göstermekte, yerel kanallarda âşıkların merkezde olduğu programlarda dar bir alana hapsolmaktadırlar.

J. R. Gusfield, “eski” ve “yeni” arasında bir çatışma olmadan karşılıklı bir uyumla var olmaya devam edebileceklerini, yeninin mutlak surette eskinin yerine geçmeyeceğini söylemektedir. Ona göre yeni olan her şey yalnızca alternatiflerin sayısını arttırmaktadır (2005, s. 61). Gusfield’in toplumsal değişmeyi izah eden tespitleri kısmen doğru olmakla birlikte âşıklık geleneği ve kitle iletişim araçları ilişkisi açısından bakıldığında yeninin eskiyi daha da demode hâle getirdiği, çok sayıda alternatif üretmekle beraber eskiye dair olanların büyük bir kısmını yok olmaya doğru sürüklediği de bir gerçektir. Yeninin eski olanın yerine geçmesi bile otoritesini sarstığı, yaşam alanını kısıtladığı kanaatindeyiz. Gelenek savunucusu misyonunu üstlenen âşıkların şiirlerinde zaman zaman sert ifadeler kullanmaları bu otoritenin “yeni” tarafından sarsılmasının bir tezahürüdür.

Kitle iletişim araçlarının toplumsal değişmeyi hızlandırdığı, bununla beraber kültürel değişim sürecini de harekete geçirdiği görülmektedir. Bundan dolayı, kitle iletişim araçlarının Türk sosyal hayatına girmesi, birbirinden ayrılmaz iki parça olan kültür ve edebiyatın değişip dönüşmesine neden olmuştur.³ Kültürel değişimin âşık tarzı şiir geleneğinin kelime kadrolarına kadar sirayet etmesi de bu bağlamda ele alınmalıdır.⁴ Âşıkların değişim sürecindeki yerlerini anlayabilmek için kültürel değişim kavramına ve teknolojinin bu değişime etkisine de değinilmelidir. Kültürel evrim taraftarlarının canlı bir varlık olarak gördükleri kültürün teknolojik gelişmeyle birlikte yeni formlara

³ Bahsi geçen dönüşüm hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Çelikten, 2021; Fidan, 2017; Özdemir, 2012).

⁴ Televizyon şiirleriyle birlikte âşık tarzı şiir geleneğine “anten, artis (artist), bant, belgesel, beyaz cam, cam güzeli, cazcı, çekim, dedektif, dizi, film (film), final, kablo, kamera, kanal, klip, komando (kumanda), magazin, naklen/görsel/canlı yayın, orevizyon (Eurovision), pop/popçu, program, reklam, reyting, röportaj, rütük (RTÜK), spiker, şov, uydu, ünlü, yapımcı, zap” gibi çok sayıda sözcük; “Ali Kırca, Aydın, Ciguli, Ebru Şallı, Emel Sayın, Medyum Keto, Mehmet Ali Erbil, Reha Muhtar, Rober Hatemo, Savaş Ay, Tülin-Caner, Uğur Dünder, Zekeriya Beyaz” gibi TV dünyasında boy gösteren gerçek şahıslar; “Acı Hayat, Adımı Feriha Koydum, Arka Sokaklar, Belalı Kız, Bizimkiler, Cennet Mahallesi, Çocuklar Duymasın, Dallas, Deniz Yıldızı, Doktorlar, Ezel, Fatmagül’ün Suçu Ne?, Geniş Aile, Güz Gülleri, Hanımın Çiftliği, Kavak Yelleri, Kınalı Kar, Kollama, Kurtlar Vadisi, Küçük Kadınlar, Muhteşem Yüzyıl, Öyle Bir Geçer Zaman ki, Sakarya Fırat, Siyaset Meydanı, Tek Türkiye, Türk Malı, Yahşi Cazibe, Yaprak Dökümü” gibi dizi adları; “Erman-Abiye (Türk Malı), Ferhunde-Leyla- Şevket (Yaprak Dökümü), Hürrem (Muhteşem Yüzyıl), Mariana (Zenginler de Ağlar dizisinin başrolü. Meksika yapımı pembe dizidir. TRT 2’de 1989’da yayınlanmıştır.), Polat-Memati-İskender (Kurtlar Vadisi), Şivan (Tek Türkiye), Yusuf Miroğlu (Deli Yürek)” gibi dizi film karakterleri girmiştir.

bürünmesi tabiidir. D. Yıldırım'ın da ifadesiyle “sözlü gelenekte yaşayan veya şekil bulan kültür unsurları, geleneğin kendi dinamizminden kaynaklanan sürekli değişim ve gelişim sebebiyle yapı, biçim, muhteva ve fonksiyon bakımından çeşitli derecelerde değişikliklere uğrarlar” (1998, s. 37-38). Yani toplumlardaki kültürel değişimin temel nedenlerinden biri sözlü kültürün dinamik yapısıdır. Ayrıca toplumsal yapı ve kültür, teknolojiyle birlikte küreselleşmiştir. Bu küreselleşmenin ana unsurlarından olan medya teknolojisi ise kültürü dönüştüren en büyük güç olarak görülmektedir (Bulduklı ve Şeker, 2020, s. 291). Âşıklık geleneğinin yapı/içerik özelliklerinin ve icra ortamlarının her asırda yeni unsurları bünyesine katması da kültürün dinamizmi ve değişimi bağlamında ele alınmaktadır.

M. Turhan (1987), *Kültür Değişimleri* adlı eserinde bir unsurun toplum hayatına girmesiyle kültürel uyum veya kültürel direnç süreçlerinin yaşandığını ifade etmektedir. İçselleştirme, uyarılama, özümseme, direnç, reddetme ve geriye dönüş gibi kavramların kültür değişiminin yönünü ve şeklini anlamada anahtar işlevi gördüğünü belirten Turhan, görünürde bir değişme yaşansa bile eski değerleri sürdüren iç dünyanın korunmaya çalışıldığını söylemektedir. Bu çelişki, doğal olarak birey ve toplum düzeyinde ruhsal çatışmaları beraberinde getirmektedir. Ona göre yeni unsurları benimseme süreci toplumun tüm katmanlarında aynı şekilde gerçekleşmemektedir. Bilhassa alt sınıflar ve kırsal kökenliler, yeniliklere mesafeli yaklaşarak kendi geleneksel değerlerini muhafaza etmeye çalışmışlardır (Turhan, 1987). Âşıklar, geleneksel değerlerin muhafaza edildiği ve kendilerine icra ortamı oluşturulduğu takdirde başta televizyon olmak üzere medya teknolojilerine uyum sağlamışlar, diğer taraftan içselleştirme sürecinde bir gecikme yaşamışlardır. Bunun nedeni, Turhan'ın da ifade ettiği gibi eski değerleri sürdüren iç dünyanın korunmaya çalışılması yahut kültürel şok ve kültürel gecikme (Çelikten, 2021, s. 26) süreçlerine girilmiş olmasıdır. Bazı âşıkların medya teknolojilerine hızla uyum sağlaması ise kuşaklar arası farklılıklarla ve kuşak farkından doğan kültür bağamlarının çeşitlenmesiyle açıklanabilir.

1. Televizyonun Tarihçesi ve Âşıklık Geleneğinde Televizyon

Âşıklık geleneğine televizyon temasının girmesiyle ilgili değerlendirme yapmadan önce televizyonun icadı ve Türk toplum hayatına ne zaman girdiği hakkında bilgi vermek süreci tahlil edebilmek açısından önemlidir. Televizyon, radyo gibi 19. yüzyılın sonuyla 20. yüzyılın başında yürütülen bilimsel çalışmaların ilerlemesiyle icat edilmiştir. 1884'te Alman P. Gottlieb Nipkow'un telsiz yoluyla resim yayınlayan bir diskin patentini alması, ABD'de ise 1890'da Jenkins adlı bir fizikçinin aynı konuda çalışmalar yapması icadın temellerini atmıştır. 1900'lerin başında Fransa'da Rignoux ve Fournier adlı fizikçiler ilk televizyon deneyini yapmışlar, 1915'te Marconi ilk görüntülü telefondan bahsetmiştir. Televizyonun icadıyla ilgili en önemli gelişme ise 1923'te V. Zworykin'in televizyon tüpü ikonoskopu icat etmesidir. Bundan iki yıl sonra Jenkins ilk mekanik televizyonu yapmış, 1926-1927 yıllarında Alexanderson, Farnsworth ve Baird tarafından yayın denemelerine başlanmıştır. 1927'de New York ile Washington arasında ilk televizyon yayını nakli gerçekleştirilerek ertesi yıl ilk kapalı devre deneme yayınına geçilmiştir. 1928'de geniş ekranlı televizyon imal edilerek 1940'lara kadar deneme yayını yapan istasyonların sayısı

arttırılmıştır. 1940'lardan itibaren de uzun mesafeli yayınlara geçilmiştir (Oskay, 1971, s. 17).

Türkiye'ye televizyonun gelişi ise 1950'li yıllara denk gelmektedir. İlk televizyon yayını 1952'de İstanbul Teknik Üniversitesinde kapalı devre olarak yapılmış, bu yayınlarda üniversitenin Elektrik Fakültesindeki yüksek frekans laboratuvarlarından faydalanılmıştır. Eğitim amaçlı kurulan İTÜ TV, Türkiye'de televizyon kültürünün oluşmasının temellerini atmıştır. 1966 yılında ilk kapalı devre yayın gerçekleştirilmiş, 1968'de Ankara merkezli olmak üzere haftanın üç günü deneme yayınlarına geçilmiştir. 1969 yılına gelindiğinde Yüksek Planlama Kurulunda 1970 yılında gerekli hazırlıkların yapılması ve 1971'de millî bir televizyon şebekesi kurulması yönünde karar alınmıştır. Böylelikle 1982 yılına kadar ülkenin her köşesinde en az bir millî televizyon yayını olması amaçlanmıştır. İTÜ TV'nin tiyatro, müzik, edebiyat, meteoroloji gibi geniş kapsamlı programlarının ardından 1971'de TRT'ye devredilmesiyle yeni bir dönem başlamıştır. 1973'e kadar süren haftada üç günlük yayınlarda dil, trafik, çevre sağlığı vb. programların ağırlıkta olduğu anlaşılmaktadır (Çil, 2024, s. 723; Fidan, 2017, s. 138-39; Oskay, 1971, s. 18-19; Özdemir, 2012, s. 281-84).

Halkın kültür düzeyini arttırmayı hedefleyen bu programlarla beraber 1970'ten itibaren ABD merkezli yabancı dizilerin yayınlanmaya başlaması Türk insanının farklı hayatlara tanık olmasının ve televizyon kaynaklı kültür değişmesinin başlangıcı sayılabilir. 1973-1980 yılları arasında Türkiye'de televizyon sayısı bir hayli artmıştır. 1973'te 213.000 olan sayı 1980'de 3 milyona kadar çıkmıştır. 1974 yılı, TRT'nin haftanın tüm günlerinde yayın yapması açısından önemlidir. 1975'ten itibaren yabancı dizi ve filmlerin yanı sıra Türk dizilerinde de bir artış görülmektedir. Bu dönem, aynı zamanda Türkiye'nin sosyoekonomik yapısının hızla değiştiği bir dönem olarak dikkat çekmektedir. Kırsaldan şehre göçler hızlanmış, göç eden geleneksel kültür taşıyıcıları kitle kültürünün bir parçası hâline gelmiştir. Şehir hayatının dinamiklerine alışma sürecinde olan ve ekonomik döngünün insan gücünü sağlayan halk, bu uyum sürecini atlatamadan televizyonla tanışarak kitle iletişim araçlarının etkisi altına girmiştir (Çil, 2024, s. 722-24; Fidan, 2018).⁵ Televizyonun kırsal kesime kadar yayılması muhakkak ki şehre göçü arttıran etmenlerden biri olmuştur. Dizi ve filmlerde görülen hayatların şehirlerde yaşanabileceği algısı neticesinde hem bir göç dalgası yaşanmış hem de televizyonun empoze ettiği yeni yaşam tarzları ortaya çıkmıştır.

I. Dünya Savaşı'nda radyo teknolojisinin faydaları okyanus ötesi yayıncılığın önünü açarak dünyanın sanılanın aksine büyük olmadığı algısını yerleştirmiştir. Televizyonun icadı ise dünyanın küresel bir köy olduğu fikrini ortaya çıkarmıştır (Bulduklu ve Şeker, 2020, s. 286). "Sihirli kutu" televizyon, toplumsal yaşamın her alanını etkileyen bir icat olmuştur (Fidan, 2017, s. 135). 1980'ler, TRT'nin renkli ve ardından çok kanallı yayına geçtiği, televizyonun toplumsal hayatta yer ettiği bir dönemdir. Bu dönemde yabancı kaynaklı yayınların oranı % 10'dur. 1985'te yapılan kamuoyu araştırmasında toplumun

⁵ Televizyon ve Türk dizileri bağlamında geleneksel müziğin ve âşıklık geleneğinin serüveni hakkında ayrıntılı bilgi için bk. (Fidan, 2018).

%83'nün televizyon seyretmesi, Türk halkının bu icada ne kadar hızlı uyum sağladığını göstermektedir (Çil, 2024, s. 726; Fidan, 2017, s. 139; Özdemir, 2012, s. 283).

Çok kanallı döneme geçiş süreci ise 1988'de PTT'nin uydudan aldığı yabancı ülke yayınlarını kablo yoluyla dağıtmasıyla başlamıştır. Radyo ve televizyonların devlet eliyle yayın yapabileceğine dair kanun 1989'da çıkarılan bir kanunla değiştirilmiş, böylelikle özel televizyon kanallarının kurulmasının önü açılmıştır. 1990'dan itibaren Star 1 ile başlayan uydu yayıncılığı, Almanya üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu tarihle birlikte televizyonun ekonomik bir araç hâline geldiği görülmektedir. 1994'te RTÜK yasasının yürürlüğe girmesi medya şirketlerinin ulusal ve yerel televizyon kanalları kurmalarını hızlandırmıştır (Fidan, 2017, s. 139-141). Âşıkların şiirlerinde zikrettikleri Show TV, ATV, TGRT gibi kanallar bu dönemde kurulmuştur. 1990'lı yıllar, özel ulusal kanallarda yerli/yabancı film ve dizilerin, reklam sektörünün, yarışma ve müzik programlarının yoğun şekilde yayınlandığı bir dönemdir. Âşıkların televizyon şiirlerinde geçen pek çok kanal, dizi, artist isimleri bu dönemin ürünüdür.

Toplum hayatında içselleştirilen televizyon; *eğlendirici, ağrı kesici, aptal kutusu, zaman hırsızı, beyaz gürültü, dünyaya açılan pencere, görüntülü radyo, çağdaş öykü anlatıcısı, elektronik dev, kültürel çöplük, şeytan, halkın afonyu, israf diyarı* gibi olumlu ve olumsuz birçok nitelemeyle tarif edilmiştir (Çakır, 2022, s. 82). Âşıkların şiirlerinde, genellikle olumsuz şekilde nitelenen televizyonla ilgili *bataklık kamışı, cin, fitnevizyon, murdar (kirli) ırmak, şeytan, umumhane, zillet küpü* gibi ifadeler kullanılmıştır.

Televizyonla ilgili daha çok sosyoloji, iletişim, sinema gibi alanlarda kuramsal çalışmalar yapıldığı, televizyonun olumlu ve olumsuz yönlerinin bu alanlarda sorgulandığı görülmektedir. E. Çakır'ın da vurguladığı üzere televizyon, halkbilimi alanında "bir anlatı mekânı ve metni" (2022, s. 81) olarak görülmüş, 2000'li yıllardan itibaren kültürel değişme ve medya endüstrisi bağlamında halkbilimsel çalışmalar yapılmıştır.⁶ Araştırmacının çalışmasının devamında dikkat çektiği hususlardan biri de 1970-1985 yılları arasında televizyonun toplum hayatına girmesiyle birlikte âşıkların icra ortamları olan sohbet toplantılarının ve kahvehanelerin olumsuz yönde etkilenmesidir (2022, s. 91).⁷ Bu durum, asırlardır devam eden âşıklık geleneğinin sosyokültürel her değişimde olumlu veya olumsuz şekilde etkilenmesiyle benzerdir. Yani gelenek, her değişimle birlikte farklı bir yöne evrilmektedir. 16. yüzyılda İstanbul'da kahvehanelerin ortaya çıkışı, yine İstanbul'da yeni tiyatronun kurulması ve geleneksel Türk tiyatrosunun canlı olarak yaşatılması, 19. yüzyılın ortalarında ortaya çıkan çalgılı kahvehaneler, teknolojik icatlarla birlikte gramofon, radyo, pikap, kaset vd. unsurların kullanılması (Düzgün, 2009, s. 43-44) gibi pek çok gelişme âşıklık geleneği için kırılma noktaları olmuştur. M. Çevik'in de

⁶ Bahsi geçen çalışmalar için bk. (Çakır, 2022; Çelikten, 2021; Fidan, 2017; Özdemir, 2017).

⁷ Türk sosyokültürel hayatına giren her yenilik, âşıklık geleneğinin dönüşümüne neden olmuştur. Bu bağlamda; medrese, tekke, han, kahvehane, konak, köy odası, düğün vd. geleneksel icra ortamlarının yerini zamanla gramofon, radyo, plak, kaset, CD, televizyon, internet vd. elektronik kültür aygıtları almıştır. Sözlü ve yazılı kültürden elektronik kültür ortamına geçişin âşıklık geleneği bağlamında incelenmesiyle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Durbilmez, 2019, s. 270-283; Durmaz, 2020; Çobanoğlu, 2000, s. 152-166; Fidan, 2017; Özarslan, 2011, s. 299-313; Özdemir, 2012; Özdemir, 2021, s. 999-1021).

vurguladığı üzere bu geçişler, öncekini tamamen terk ederek sonrakine göre bir yaşam tarzı belirlemek anlamına gelmemekte; sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamları birbirinden yalıtılmış yapıları ifade etmemektedir (2014, s. 119). Zikredilen teknolojik aygıtların ve iletişim araçlarının kullanım yaygınlıklarına bakıldığında başta televizyonun geldiği görülmektedir. Tesir gücü en yüksek kitle iletişim aracı olan televizyon, âşıkların da bu aygıt üzerine şiirler yazmalarına neden olmuştur (Çelikten, 2021, s. 116).

Burada dikkat çekilmesi gereken bir diğer mesele ise âşıklık geleneği ile medya arasındaki ilişkinin boyutudur. S. Fidan'a göre bu ilişki iki farklı yaklaşımla ele alınmaktadır. Birincisi, medyanın âşıklık geleneğinden yararlanması ve zayıflatarak etkisiz hâle getirmesidir. Bu anlayış, medyanın geleneği pasifize ettiği yönündedir. Diğer yaklaşım ise her ikisinin de birbirini dönüştüren unsurlar olduğunu savunmaktadır (2017, s. 143). Bu bakış açılarına âşık tarzı şiir geleneği ve televizyon bağlamında bakılırsa âşıkların tematik şiirlerinde geleneğin zayıflatılmasına yönelik ortak bir fikir vardır. Bu görüşte kısmen dinî tutumun etkisi de görülmektedir. Medyanın ve geleneğin birbirini dönüştürücü etkisi ise televizyonun hem âşıklar için yeni bir icra ortamı olması hem de yeni temaların, türlerin ve sözcüklerin şiire girmesinde aranmalıdır.

1970'li yıllarda televizyonun Türkiye'ye gelmesiyle birlikte Türk halk şiirine giren bu tema, çok sayıda âşık tarafından işlenmiştir. Çalışmada, âşıkların toplumsal eleştiri yaptığı diğer şiirlerde değindikleri televizyon konusu değil, doğrudan televizyonu ele alan şiirler incelenmiştir. İncelemede, âşıkların olumsuz ve olumlu bakış açıları değerlendirilerek şiirlerinden örnekler verilmiştir. Âşık edebiyatı literatürünün taranmasının ardından televizyon temasını işleyen âşıklar ve şiirleri şu şekilde tespit edilmiştir:

Tablo 1. Televizyon Temalı Âşık Tarzı Şiirler⁸

Âşık Adı	Şiir Adı	Âşık Adı	Şiir Adı
Abdullah Gülcemal	<i>Bu TV'ler Bizim mi</i>	İsmetî	<i>Televizyon</i>
Ahmet Poyrazoğlu	<i>Örnek Ettiler</i>	Kazım Hazıray	<i>Televizyon</i>
Ali Kabadayı	<i>İzzeti İkrâm Programına</i>	Kenan Çarboğa	<i>Reklam</i>
Ali Kayıkcı	<i>Beyazcam Hayranı</i>	Kıraç Ata	<i>Televizyon Kuşları</i>
Ataşoğlu	<i>E TV</i>	Mah Turna	1. <i>Beni TRT'de Söyletmiyorsunuz</i> 2. <i>Su TV</i>
Bahattin Yıldızoğlu	<i>Televizyon</i>	Mustafa Erkenekli	<i>Tele-Umumhane</i>
Bilgehan Ayata	1. <i>BTT (Bilgisayar Televizyon Telefon)</i> 2. <i>Dizi Filmler</i>	Necati Ocakçı	<i>Diziler</i>

⁸ Tabloda yer alan şiirlerin bir kısmı âşıklarla ilgili yapılan monografik kitap ve tez çalışmalarının taranmasıyla, bir kısmı Kaynaklar kısmında verilen âşıklık geleneği ve kültürel değişme ilişkisini inceleyen çalışmaların (Çelikten, 2021; Fidan, 2017) incelenmesiyle, bir kısmı ise Dr. Doğan Kaya'nın kişisel arşivinden elde edilmiştir. Bu çalışmaya sağladığı katkılardan dolayı değerli hocam Dr. Doğan Kaya'ya çok teşekkür ederim. Âşıklık geleneği literatürünün çok geniş olduğu bir gerçektir. Bundan dolayı, tespit edilememiş televizyon şiirlerinin olması tabiidir.

Cahit Tuncer	<i>Şarkışla TV'sine</i>	Öksüz Ozan	TRT
Derdiderya	<i>Terete</i>	Posoflu Hikmet Arifi	<i>Bir Güneş (TRT'ye)</i>
Efkârî	<i>Ünlü Olursun</i>	Rasim Köroğlu	<i>Televizyon</i>
Erbabî	<i>Dizi Filmler</i>	Rüştü Tecer	<i>TRT'ye</i>
Ersun Bağcı	<i>Kapattım Televizyonu</i>	Salim Gülbahçe	<i>Televizyon</i>
Feymanî	1. <i>Televizyon Olmasaydı-I</i> 2. <i>Televizyon Olmasaydı-II</i>	Sefil Kadimî	<i>Cam Güzeli</i>
Fikri Pınarlı	<i>Televizyon</i>	Sefil Selimî	<i>Müziği Var</i>
Garip Hıdır Çulha	<i>Ekrarlarda</i>	Sızırılı Hasan (Coşarı)	<i>TRT'm</i>
Gırbaş Osman Gündoğdu	<i>Bazı TV'lerde Çıkan Diziler</i>	Şeref Taşlıova	<i>Televizyon</i>
Halilî	<i>Kaçkar TV</i>	Şevki Kayaturan	<i>TV 58</i>
İbrahim Dabak	1. <i>Bu Televizyon</i> 2. <i>Televizyon</i>	Yalınayak	<i>TV'de</i>
İhsan Yavuzer	<i>İşte Televizyonun Bize Faydası</i>	Yaşar Reyhanî	1. <i>Televizyon</i> 2. <i>TV'de Gördüklerimiz</i>
İkrarî (Rıza Küçükdoğan)	<i>Televizyon</i>	Zeki Akalın	<i>Bizim Televizyon</i>

2. Âşık Tarzı Şiirlerde Televizyona Olumsuz Bakış

Âşık tarzı şiir geleneğinde televizyon temasını işleyen şiirlerin ekseriyeti olumsuz bakış açısını yansıtmaktadır. Öyle ki zaman zaman geleneksel kültürün aksine davranışlarda bulunan ve artist olarak nitelendirilen kişilere karşı *anası babası belli olmayan, arsız, avanak evladı, berduş, bok oğlu bok, cinsi bozuk, çirkef, dalboynuzlu koç, dangalak, dinsiz, fahişe, hödük, kansız, kıllı keçi, namussuz, sapık, soytarı, şebek, teneke, zampara piç* gibi ağır ithamlarda bulunulması dahi bu olumsuzluğu göstermek için yeterlidir. Âşıklara göre milli ve dinî değerlerin karşısında yer alan hiçbir televizyon programı yayınlanmamalı, öze uygun içerikler üretilmelidir. Televizyonun şeytan olarak tanımlanmasının temel nedenleri kültür emperyalizmi, kültürel yozlaşma, dinî değerlere uygunsuz davranışlar, Türk dilinin bozulması, zihin dünyasında oluşan karmaşa, zaman harcamaya bağlı olarak geleneksel aile hayatının ve ekonomik düzenin bozulmasıdır. Özellikle ulusal kanalların yayın içeriklerinin Batı yaşantısını taklit ettiği düşüncesinden hareketle geleneğe karşı bir saldırı olduğunu düşünen âşıklar, en azından devlet kanalı TRT'de ve yerel kanallarda yer almayı talep ederek hem icra ettikleri sanatı devam ettirmeyi hem de geleneksel kültüre uygun söylemlerde bulunmayı arzulamaktadırlar.

2.1. Kültür Emperyalizminin Propaganda Aracı Olarak Televizyon

Teknolojik gelişmelerle ve kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla birlikte gelişmiş ülkelerin bu aygıtlar aracılığıyla kültürel sömürgeleştirme politikaları ortaya çıkmıştır. Kişisel deneyim yerini dışsal bir düzenlemenin egemenliğine bırakmıştır (Gülenç ve Arıtürk, 2014, s. 117-18). II. Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden şekillenen dünyada ABD'nin gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler üzerinde birtakım politikalar geliştirdiği, bu ülkeleri komünizmden koruma ve ticari bir pazar hâline getirme amacıyla

modernleştirme faaliyetlerine girdiği görülmektedir. Kitle iletişim araçlarının kritik konumda yer aldığı yeni düzende modernleşmenin teşvik edilmesi, sanayi yatırımlarının hızlandırılması, modern sektörlerin kurularak sermaye birikiminin artırılması amaçlanmaktadır. Geleneksel toplum yapısının tahrip edilerek kitle tüketim çağına inşâ edilmesi ise ancak kitle iletişim araçlarıyla kültür emperyalizmi sürecini yönetmekle mümkündür. 1950’li yıllarda Türkiye’de ve Orta Doğu ülkelerinde saha araştırmaları yapan D. Lerner, eski âdet ve alışkanlıkların yerine modern toplumun özgürlükçü ve girişimci değerlerinin aşılmasında kitle iletişim araçlarının rolüne vurgu yapmaktadır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin değer yargıları eski, geleneksel ve çağ dışı olarak tanımlanırken kapitalist ve emperyalist Batı’nın değerleri özgürlükçü olarak pazarlanmaktadır. Lerner, modernleşme ve kalkınma için kentleşme, okuryazarlıkta artış ve medya gücünün artması gibi hususları önemli dinamikler olarak görmüş, bunun için hedef ülkelere radyo ve televizyon sistemleri kurulduğunu, köyden kente göçün teşvik edildiğini ifade etmiştir. Ayrıca reklamlar aracılığıyla tüketim kültürü oluşturulmuş, topluma tatminsizlik ve şiddet duyguları aşılanmıştır. Bu hedefler için kitle iletişim araçları oldukça önemli görülmüştür. İnşâ edilen bu yeni düzende seçkin kültürle halk kültürü arasında bir kitle kültürü empoze edilmiş, kitle kültürünün bir parçası olarak popüler kültür de yine aynı araçlar yoluyla kapitalizmin ve emperyalizmin pompalandığı yapay bir ticari ve tüketim kültürü olmuştur (Yaylagül, 2006, s. 74-78). Bahsi geçen yeni medya anlayışı, yarattığı kitle kültürüyle yerel olanı tehdit ederek küreseli ön plana çıkarmayı başarmıştır (Bulduklu ve Şeker, 2020, s. 294).

Batı merkezli bu anlayışın temelinde ekonomik nedenlerin yattığı açık olmakla birlikte başta ABD olmak üzere Batı’nın kendi kültürel değerlerini aşlamaya çalıştığı ve kültür emperyalizmi adı verilen bu süreci de televizyon gibi bir silahla organize ettiği görülmektedir. Âşıklara göre geleneği yok etmeyi amaçlayan televizyonun arkasında gizli emelleri olan güçler vardır. Bu güçlerin hedefi ise geleneği, kültürü yok etmek ve kendi değerlerini empoze etmektir. Bunun için de müzik, sinema, eğlence gibi alanları Türk kültürüne uygun olmayan biçimlerde kullanmaktadırlar. Sefil Selimi’nin aşağıdaki dörtlükleri Batı’nın gizli maksadına atıfta bulunmaktadır:

Bizi bize hasret koyan nedenler

Yanlış gayelere hizmet edenler

Yayınlarda gizli maksat güdenler

Elinde zehirli hap müziği var

Soytarılar tez tez eyliyor kem küm

Bilinmeli onu körükleyen kim

Geleneği etti ecnebiye yem

Programda depiş dep müziği var (Özdemir, 2003, s. 435)

Sefil Kadimî, cam güzeli adını verdiği televizyonun yani Batı'nın Türk kültürünü içten içe kuşattığını söylemektedir:

İçten içe sara sara kuşattı

Bazen bir öpücük bazen attı

Bazı zulüm bazı acı yaşattı

Cam güzeli denen şu televizyon (Demir, 2015, s. 403)

Âşık Yaşar Reyhanî ise kültür emperyalizminin kaynağını Avrupa olarak görmektedir:

Avrupa'nın bayatlamış modeli

Kıllı keçi otuz sapık kırk deli

Ah bu deli başka deli nedeli

Bu sene TV'de gördüklerimiz (Aşır, 2009, s. 164)

Diğer âşıklar da benzer şekilde televizyonun evlerin içine sızan ve ecnebilerin kültürünü özendirmeye çalışan bir medya aracı olduğunu vurgulamaktadırlar. Âşık İhsan Yavuzer, "Nalet Avrupa'nın taklidi olduk / İşte televizyonun bize faydası" (Gözütok, 2011, s. 100) derken; Âşık İsmetî, "Televizyon seyretmek günahlara bakmaktır / Onların gayeleri iffetimi yıkmaktır" (Âşık İsmetî, 2002, s. 28) demektedir; Salim Gülbahçe ise "Düşman bizden böyle alacak öcü / En büyük silahı medyanın gücü" (Gülbahçe, 2013, s. 124) diyerek medyanın gücüne işaret etmektedir.

Televizyonun tarihe küfreden ecnebilerin aracı olduğunu vurgulayan Abdullah Gülcemal ise "Tarihime küfreden / Bu TV'ler bizim mi / Ecnebi içi dışı / Bu TV'ler bizim mi" (Gülcemal, 2008, s. 44) dizeleriyle televizyon karşıtı bir tutum sergilemektedir. Kenan Çarboğa, "İşimiz milleti uyutmak önce / Koskocaman hiçler fitnevizyonda" (Çarboğa, 2008, s. 36) dediği bir televizyon şiirinde; Âşık Feymanî, "Avrupa'nın çanlı kilisesini / Türkiye'ye televizyon getirdi" (Âşık Feymanî, 2006, s. 70) dizelerinde; Fikri Pınarlı, "Medeniyet ne de güzel şey dedik / Televizyon denen illet yüzünden" (Pınarlı, 2010, s. 135) dizelerinde Batı'nın emperyalist tutumunu eleştirmektedirler.

2.2.Kültürel Yozlaşmanın Kaynağı Olarak Televizyon

Âşıkların ağır eleştirilerde bulunduğu konulardan biri de Türk İslam kültürüne uygun olmadığı düşünülen meselelerin aile hayatına kadar girmiş olmasıdır. Onlara göre bunun en büyük müsebbibi televizyondur. Şiirlerden anlaşılacağı üzere hırsızlık, mafya, kavg, çıplaklık, içki, kumar, nikâhsız hayat, büyüklere saygısızlık, aile içi iletişimin azalması, mahremiyet ihlali gibi Türk İslam kültüründe yeri bulunmayan her olumsuz davranış televizyonlardaki yayınlar aracılığıyla özendirilmektedir. Bu da zaman geçtikçe kültürün yozlaşmasıyla neticelenmektedir. S. Cereci'nin de ifade ettiği üzere televizyon yapımlarının toplum üzerindeki etkisi hemen değil uzun bir süreç sonunda ortaya çıkmakta, bir süre sonra toplumsal meseleler hâline dönüşmektedir. Birçok insan televizyon yayınlarındaki özendirici içerikler yüzünden fikirlerini ve yaşam tarzlarını

değiştirme yoluna gitmektedir. Bundan dolayı, 1970'lerden itibaren televizyonla tanışan ve büyüyen nesil ile önceki nesil arasında ciddi bir kültürel çatışma meydana gelmiştir (2015, s. 11, 16).

Televizyon kaynaklı kültürel yozlaşmanın temelinde ekran karşısında çok fazla vakit geçirme, sunulan kurgusal dünyanın gerçekliğine inanma ve kanıksama gibi nedenler yatmaktadır (Yaylagül, 2006, s. 65). Bilhassa çocuklar ve gençler medya araçlarıyla daha fazla vakit geçirme ve bağımlı olma, medyaya hâkimiyet ve farklı kültürleri benimseme yönünden kültürel tahribata daha açıktırlar. Kitle iletişim araçlarının dayattığı küreselleşme, homojen bir dünya kültürü yaratmaya başlamıştır. İnsanlar bu yeni dünya düzeninde benzer şeyleri düşünme, giyme, tüketme, izleme, dinleme, kullanma gibi bir eğilimdedirler. Kültürün küreselleştiği kitle iletişim çağında özellikle Amerikan tarzı yaşam yaygınlaşmıştır. Büyük sermaye gruplarının yerini sağlamlaştıran küresel sistemin sürekliliği ise tek tip bir kültür oluşturmakla ve insanı yerel, ulusal ve sınıfsal kültürlere yabancılaştırmakla mümkündür (Yaylagül, 2006, s. 172-73).

Ahlaki çöküntüyü özendiren, değer yargılarını ve aile yapısını değiştirmeyi amaçlayan bu sistemin televizyon aracılığıyla hızlanması özellikle özel kanalların 1990'lardan itibaren yayın hayatına başlamalarıyla olmuştur. Devlet kanalı TRT'nin 1986'daki yayın planına bakıldığında yayınlarda değer yargılarının, inançların ve aile yapısının dikkate alınması gerektiği, dış kaynaklı dizi ve filmlerin seçiminde zikredilen esaslara ters düşmeyecek yapımlara yer verilmesi öncelenmiştir (Çil, 2024, s. 726). Âşıklar, TRT'nin öncelediği toplumsal değerlerin ekranlar aracılığıyla yok edilerek kültürel yozlaşma yaşandığına inanmaktadırlar.

Âşık İbrahim Dabak, aşağıdaki dörtlüğünde aile içi iletişimin yok olduğunu, büyüklerin sözünün dinlenmediğini, bundan dolayı televizyona karşı nefret beslediğini söylemektedir:

Ne bir söz edilir ne bir sohbet

Ailede tat yok öldü muhabbet

Sözün dinlenmiyor gel de sen sabret

Artıyor kalbimde kin televizyon (Bakırcı, 2010, s. 349)

Âşıklara göre kuşaklar arası bağın kopmasının, ailelerin parçalanmasının nedeni televizyonun eve girmesidir.

Şeref Taşlıova:

Dede torun ile konuşmaz oldu

Televizyon evimize gireli (Taşlıova, 2012, s. 434)

Sefîl Kadimî:

Çok yuvalar yıktı ocak batırdı

Cam güzeli denen şu televizyon

**

Nice gelin avrat yad ele kaçtı

Cam güzeli denen şu televizyon (Demir, 2015, s. 403)

Sefil Selimî:

Sırt çevirdim ana baba dedeme

TV’de köşeyi kap müziği var (Özdemir, 2003, s. 435)

Ahmet Poyrazoğlu:

Ailenin balans ayarı kaçtı

Tülin’i Caner’i örnek ettiler (Poyrazoğlu, 2006, s. 191)

Kültürel yozlaşmanın tezahürlerinden olan hırsızlık, mafya, kavga ve şiddetin artmasının nedeni de yine televizyondur.

Garip Hıdır:

Milenyum çağının ortasında

Hırsız mafya darbe zor ekranlarda

**

İzdivaç pazarlık hödük ekranda

Berduş kavga dövüş şer ekranlarda (Çulha, 2011, s. 114)

Aşağıdaki dizelerde görüldüğü üzere insanları içkiye, kumara, çıplaklığa teşvik eden ve mahremiyet algısını bozan da yine televizyondaki içeriklerdir.

Ahmet Poyrazoğlu:

Nikâhsız hayatlar ruhsuz diziler

İçkiyi kumarı örnek ettiler (Poyrazoğlu, 2006, s. 191)

Yaşar Reyhanî:

Bir kadıncık cırılçıplak бүketti

Bu sene TV’de gördüklerimiz (Aşır, 2009, s. 164)

Yalınayak:

Küfür rağbetine ilgi çok oldu

Soyunan kıvıran ekrana doldu

Tepinip öpüşmek ne meşhur oldu

Deli söyler köçek hoplar TV’de (Çibik, 2017, s. 103)

İhsan Yavuzer:

Ekranı görürüz biz baldır bacak

İşte televizyonun bize faydası (Gözütok, 2011, s. 100)

Bahattin Yıldızoğlu:

Çırılçıplak dans grubu

Bacak kalça bel görünür (Balkaya, 2017, s. 107)

Salim Gülbahçe:

Magazinle bütün sırlar çözülür

Edebiyât erkân mahremiyet kalmadı (Gülbahçe, 2013, s. 124)

Türk kültürüne uygun olmayan ve ayıplanan eylemler de yine televizyon şiirlerinde değinilen konulardan olmuştur.

Bilgehan Ayata:

Ayakkabıyla basılır halılar

Eziyor milleti dizi filimler (URL-1)

Feymanî:

Erkeğin kadına dönüşmesini

Türkiye’me televizyon getirdi

**

Cenaze geçerken alkış çalmayı

Türkiye’me televizyon getirdi (Âşık Feymanî, 2006, s. 70)

Mustafa Erkenekli:

Kapı gıcirtısına atılıyor göbekler

Yaşı yetmiş olsa da fingirdeşir şebekler

Dedesiyle evlenip daha dünkü bebekler

Üç gün sonrası için hülyalara dalıyor (Erkenekli, 2011, s. 93)

2.3.Ekonomik Açıdan Televizyon Eleştirisi

Medya endüstrisi hakkında değerli tespitleri bulunan N. Chomsky, halkla ilişkiler çalışmalarının önemli bir propaganda endüstrisi yarattığını belirterek halkın zihnini denetleme amacı güttüğünü ifade etmektedir. ABD’nin bu amaç doğrultusunda devasa bir ekonomik düzen kurduğunu söyleyen Chomsky, bu mantıkta insanların sermayenin

hizmetinde çalışmak üzere eğitildiğini vurgulamaktadır. Medyaya yapılan yatırımla insanların örgütlenme içgüdüsünün köreltilmesi, televizyonun önünde bir hayat geçirilerek tüketime alıştırılması ve zengin orta sınıf ailesi gibi yaşamayı özendiren mesajlarla kafalarının doldurulması hedeflenmektedir (Chomsky, 1997'den akt. Yaylagül, 2006, s. 153).

E. S. Herman ve N. Chomsky, 'Propaganda Modeli' adını verdikleri bir modelle medyanın ekonomik politiği üzerine değerlendirmelerde bulunarak kapitalist ülkelerdeki medyanın amacının halka 24 saat her açıdan propaganda yapmak olduğunu söylemektedir. Bu anlayışa göre var olan düzenin yeniden üretilerek sürdürülebilmesinde medyanın amacı geniş kitlelerin rızasını almaktır (Yaylagül, 2006, s. 153-54). Gelişmiş ülkelerin ve medya patronlarının televizyona çok büyük yatırımlar yaptıkları ve bu yatırımların karşılığını alarak kâr etmek amacıyla pek çok yöntemi denedikleri muhakkaktır. S. Fidan'ın da dikkat çektiği üzere hedef kitleye hitap etmek, daha fazla izlenerek reklam pastasından pay alabilmek yine medya patronlarının esas amacıdır (2017, s. 151).

Åşıklar, medyadaki ekonomik döngünün neyi hedeflediğini dizelerine taşıyarak elde edilen kâra, Türk kültürüne uymayan içeriklere harcanan paralara ve reyting kaygısına, sermayenin değirmenine su taşıyan insanlara eleştiride bulunmaktadır.

Sefil Selimî:

Şımarık yapımcı milyarlar döktü

Masraflı pahalı küp müziği var (Özdemir, 2003, s. 435)

Garip Hıdır:

Kimi varmış kolay kazanç tadına

Devirde en fahiş kâr ekranlarda (Çulha, 2011, s. 114)

Salim Gülbahçe:

Onlar yalan dolan reyting peşinde

Kameralar kurdun kanlı dişinde (Gülbahçe, 2013, s. 124)

Kenan Çarboğa:

Ruhu sermayenin peşinde giden

Saygıdeğer güçler fitnevizyonda (Çarboğa, 2008, s. 36)

Televizyon şiirlerindeki ekonomik eleştirinin bir diğer cephesinde ise halk ekonomisindeki bozulma yer almaktadır. Şiirlerde, özellikle kırsal kesimde televizyon karşısında harcanan vakitle birlikte ekonomik döngünün sarsıldığına ve sorumlulukların yerine getirilmediğine dair bir görüş vardır. H. Marcuse, endüstri toplumu yaratmak amacıyla teknolojinin bir araç olarak kullanıldığını belirterek bireylerin arzu ve ihtiyaçlarının manipüle edildiğine dikkat çekmektedir. Bu yapının yanlış bir sistem doğurduğunu ifade eden Marcuse, yanlış hazlar ve ihtiyaçlardan dolayı bilincin yok

edildiğini vurgulamaktadır. Tekno-kapitalist bir toplumda mutluluk tüketimle koşut hâldedir ve teknolojiyle belirlenen rasyonelitenin sonucunda bireyler belirli ihtiyaçların tatmin edilmesi durumunda mutlu olduklarına inanırlar (Gülenç ve Arıtürk, 2014, s. 122-24). Üretim ekonomisine dayalı yaşayan kırsal kesimin yapay mutluluklar vadeden televizyon karşısında vakit harcaması da halk ekonomisinde kayıplara yol açmakta, iş bölümü ve sorumluluklar sekteye uğramaktadır. Âşıkların ekonomik döngüyü sekteye uğratan televizyonu suçlarken bu olumsuz sürecin baş aktörleri olarak kadınları görmeleri de ayrıca dikkat çekicidir. Şiirlerden anlaşıldığı üzere kadınların televizyon karşısında vakit geçirerek sorumluluklarını yerine getirmedikleri, hayvancılık ve tarımla geçinen kırsal kesimin bundan dolayı ekonomik çıkmaza girdiği görülmektedir. Televizyonun halk ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerinden bir diğeri de televizyon izlerken geçirilen sürede tüketilen yiyecek ve içeceklere harcanan paradır. İnsanlar ekmek, su kazanma kaygılarını bırakarak televizyonda yapay mutluluklar aramaktadırlar. Televizyonun halk ekonomisine verdiği zarar aşağıdaki dizelerde şu şekilde anlatılmaktadır:

İbrahim Dabak:

Bugün “Bizimkiler” yarın “Sem” başlar

Ayrı ayrı dizi sunar kanallar

İnek sağılmadı susuz davarlar

Yıkıl bir virana dön televizyon

Bir musallat çıktı kırsal kesime

İşe bakmaz oldu Fatma, Besime

Hepsi âşık oldu kuru resime

Çarptın bizi şeytan cin televizyon (Bakırcı, 2010, s. 349)

Bilgehan Ayata:

Unutuldu park bahçede oyun yok

Eğilmekten içe kaçtı boyun yok

Köyde bile inek dana koyun yok

Bilgisayar televizyon telefon (URL-2)

Erbabî:

Millet bulamazken ekmeği aşı

İyice kızıştı reyting savaşı

Akmıyor “Sakarya Fırat”ın yaşı

“Doktorlar” hastaya derman bu ara (Ozan Erbabî, 2011, s. 48)

Mustafa Erkenekli:

Saf vatandaş evinde rezaleti izleyip

Ekmek su kaygısını komşusundan gizleyip

Gözünü kapatınca geçmişini özleyip

Sessizce boyun büküp bir köşede kalıyor (Erkenekli, 2011, s. 93)

Ali Kayıkçı:

Bir çerez bir cigara

Ev dolar dumanlara

Boşa gider bu para

“Beyazcam” hayranıdır

Bu onun devranıdır (Kayıkçı, 1991, s. 295)

2.4.Zamanı Yok Eden Bir Silah Olarak Televizyon

Âşıkların televizyon şiirlerinde değindikleri konuların başında zaman gelmektedir. Zamanın boşa harcanması hem ekonomik döngüye zarar vermekte hem de birçok sorunun yaşanması sonucunu doğurmaktadır. N. Türkoğlu’nun bir çalışmasında dikkat çektiği üzere televizyon, gündelik hayatta sorunlarla baş etmenin yollarından biri olarak görülmektedir. Medyanın sürekli akış hâlinde yapay çatışmalar yaratarak sorunlara ütöpik çözümler bulması ve hemen yeni sorunlar üretmesi, insanların tutarlı tavır yeteneğini yitirmelerine ve seyirlik cümbüşler karşısında oyalanmalarına neden olmaktadır. Gerçek ve kurmacanın yer değiştirdiği bu düzende yaşanan bulanıklaşma, gerçekliği aktarması beklenen bilgi akışını da eğlenceye dönüştürmektedir (2011, s. 145). S. Cerci ise televizyon kaynaklı popüler kültürün insanların zamanını renkli ve eğlenceli ürünlerle meşgul etmeyi amaçladığını, sorunlu hayatları hayali bir atmosfere sürüklediğini söylemektedir. Yaşanan hipnozu geçicilik kavramıyla açıklayan Cerci, televizyon aracılığıyla sorunların bir süreliğine unutulduğunu ifade etmektedir (2015, s. 10-12).

Âşıklar, dizelerinde vaktin değerli olduğuna, kadınların gündelik işlerini televizyon yüzünden aksattıklarına ve çocukların boşa zaman harcayarak derslerine ilgi göstermediklerine yer vermektedirler (Çelikten, 2021, s. 116-17). Ayrıca harcanan zamanla birlikte erkek egemen ailelerde kadınların yaşam alanı olarak görülen mutfakta çeşitli kazalar yaşanmakta, insanların uyku düzenleri bozulmaktadır.

İbrahim Dabak:

Kadınlar hiç bakmaz oldu işine

Yaktın erkekleri sen televizyon

**

Derse bakmaz oldu bütün çocuklar

Yemek kaynar taşar söner ocaklar (Bakırcı, 2010, s. 349)

Sefil Kadimî:

Bizi esir aldı dama kapattı

Herkesi başına yığdı toplattı

Nice âlim beyi yoldan sapıttı

Cam güzeli denen şu televizyon (Demir, 2015, s. 403)

İhsan Yavuzer:

Uykuyu da kayıp ettik bu sıra

İşte televizyonun bize faydası (Gözütok, 2011, s. 100)

Yaşar Reyhanî:

Avrat mezun oldu artist dersinden

Televizyon eve geldi geleli (Sarıkaya Karaca, 2021, s. 676)

Salim Gülbahçe:

Baba maça daldı anne diziye

Mutlu aileyi gömdük maziye (Gülbahçe, 2013, s. 124)

Feymanî:

Talebe dersten kalmazdı

Televizyon olmasaydı

**

Kadınlar işten bıkmazdı

Dallas filmine bakmazdı

Mutfakta yangın çıkmazdı

Televizyon olmasaydı (Âşık Feymanî, 2006, s. 68)

Feymanî:

Gelin dizi seyrederken yemeği

Tüp patlamış harap etmiş her şeyi

Mutfak yangınına itfaiyeyi

Türkiye'ne televizyon getirdi (Âşık Feymanî, 2006, s. 70)

2.5. Televizyona Karşı Gelenek

Televizyon temalı şiirler yazan âşıklar doğdukları zaman açısından eski neslin temsilcileridir. N. Özdemir, kuşaklar arasındaki kültürel bağlam farklılıklarını değerlendirdiği çalışmasında öncekilerin gelenek kültürü bağlamındaki kalıplarla yaşlandıklarını, sonraki kuşakların ise genellikle bu etki alanının dışında kaldığını belirtmektedir. Bundan dolayı, kuşaklar arası çözümlemelerde kültürel bağlam farklılıklarını göz ardı etmemek gerekmektedir (2019, s. 127). Diğer taraftan Gusfield'in de ifadesiyle geleneksel toplum şeklinde tanımlanan toplum da bir değişimin ürünüdür. Geleneksel toplum üyelerinin yaşadıkları dönemin hiç değişikliğe uğramadığını düşünmek de bir yanılgıdır. Gusfield ayrıca modernleşme arayışının gelenekçilikte destek bulduğunu ve bu süreçte geleneğin değişip esneyebileceğini söylemektedir (2005, s. 58, 66). D. Yıldırım da geleneklerin milletlerin ihtiyaçları doğrultusunda değişebildiklerini ya da ihtiyaca uygun yeni gelenekler üretebileceklerini belirterek geleneklerin yok olacağına dair endişenin yersiz olduğunu vurgulamaktadır (Yıldırım, 1998'den akt. Çevik, 2014, s. 115). Araştırmacıların kuşaklar arası, modernizm ve geleneğe dair görüşleri isabetli olmakla birlikte âşıkların televizyona karşı geleneği kesin bir şekilde savunmaları, tehdit olarak algıladıkları durumlara karşı geleneksel kültürden taviz vermediklerini göstermektedir. Onlara göre geçmişe bağlı kalarak özü korumak, sosyal normlara saygılı davranmak, modayı reddedip törenin savunucusu olmak önemlidir. Televizyon ise insanlara bunların aksini sunmaktadır. Sefil Selimî, televizyonu eleştirdiği şiirinde "Aslını kaybeden kudurur azar / Azan öz geçmişin şeklini bozar" (Özdemir, 2003, s. 435) derken, Garip Hıdır ise medeni olarak sunulan içerikleri "Nerde ananesi hani töresi / Medeni çağdaşlık bunun neresi" (Çulha, 2011, s. 114) dizeleriyle taşlamaktadır. Âşık Yalınayak ise "Aslından ayrılan cahilden yıldık / Deli söyler köçek hoplar TV'de" (Çibik, 2017, s. 103) dizeleriyle aslına ihanet edenleri eleştirmektedir.

Sosyal normlara saldırı olarak gördükleri medya içeriklerini eleştiren âşıklar, geleneğe uygun içerik taleplerini de yine dizelerine taşımaktadırlar. Arzuladıkları içerikler de genellikle yerel kanallardaki programlarda yayınlanmaktadır. Âşık Ali Kabadayı "Kültürüme uygun hâl ve hareket / Şov değil İzzeti İkrâm bereket" (Kabadayı, 2009, s. 439) diyerek geleneği temsil eden İzzeti İkrâm adlı programı överken, Cahit Tuncer "Ekranla görünsün örfüm âdetim / Gururla seyretsin bütün milletim" (Tuncer, 2024, s. 223) dizeleriyle Türk geleneklerinin ekranlarda yer almasının doğru olacağını ifade etmektedir. Benzer bir ifade Posoflu Âşık Hikmet'in "Ekranlarda Türk müziği çalın / Kimler gerçek sanatçıymış bilinsin" (Ataman, 2017, s. 263) dizelerinde de vardır.

2.6. Dinî Değerleri Hedef Alan Televizyon

Kültür değişmesi sürecinin bir tezahürü olarak televizyondaki bazı içeriklerin ahlaki ve dinî değerlerle tezat oluşturması âşıkların televizyona inanç merkezli yaklaşımıyla sonuçlanmaktadır. M. Turhan (1987), kültür değişmesinin doğal yansıması olarak manevi alandaki değişmelerin daha yavaş ve sınırlı olduğunu, geleneksel dinî inançlar, ahlaki değerler, örf ve âdetler gibi alanlarda belirgin bir direncin mevcudiyetini vurgulamaktadır. Turhan'a göre toplumun genel değer yargıları, bireyin yeni bir unsura

yaklaşımını doğrudan etkilemektedir. Bu süreçte; toplumsal muhafazakârlık, dinî inançların ve geleneksel yapıların korunması gibi eğilimler ortaya çıkmaktadır. A. Sezen ise değişime karşı oluşun psikolojik doğasını ele aldığı yazısında geleneksel değerlere uymayan unsurlara karşı sergilenen tutumların, bireyin yetiştiği aile ortamında öğretilen dinî inanç ve değerlerle yakından ilişkili olduğunu söylemektedir. Bireyin tutumuyla inançlar ve değerler arasında doğru orantılı bir ilişki vardır (2015, s. 11, 15).

Bu boyutuyla değişime karşı olmanın psikolojik doğasında, kişinin direnç göstermesini sağlayacak gerekçeler zihnin yapıları tarafından üretilir ve otomatik bir tepki hâlinde ortaya çıkar. Eğer direncin nedenleri anlaşılırsa, tutumları edinme biçimlerinin ve kaynaklarının nasıl kalıplaşarak değişime karşıtlık oluşturduğu görülür. Elbette bu tutumlar toplumsal algı biçimleriyle, içinde yetişilen ailelerin öğrettiği kültür, dinî inanç ve değerlerle yakından ilişkilidir ve davranışlar da bundan etkilenmektedir. Diğer taraftan inanç dünyası ne kadar esnekse tutumlar da o denli esnektir (Sezen, 2015, s. 11). E. Çakır da sözlü tarih-televizyon ilişkisi bağlamında yürüttüğü saha araştırmasında özellikle yaşlıların televizyona direnç göstermelerinin temel nedeninin din olduğunu ifade etmektedir (2022, s. 85). Diğer taraftan bu durum zamanla değişmiş, radyo ve televizyonlarda dinî programların artmasıyla yaşlı kesimin direnci kırılmıştır.⁹

Âşıkların televizyon şiirleri incelendiğinde, gösterilen tepkinin sebeplerinin başında dinî inanç ve maneviyatın geldiği gözlemlenmektedir. Örneğin Sefil Selimî, televizyon yapımcılarını manayı yıkan anlam düşmanları olarak görürken, İhsan Yavuzer “Aklımızı nefes eyledik kira” (Gözütok, 2011, s. 100) dizesiyle insanların televizyon yüzünden nefis terbiyesi gerçekleştiremediğini söylemektedir. İsmetî ise “Gördüğümüz manzara dinsizlerin oyunu / Şerre fırsat vermeyin cehenneme girmeyin” (Âşık İsmetî, 2002, s. 28) dizelerinde televizyonu dinsizlerin aracı olarak görüp şer ve cehennemle ilişkilendirmektedir. Dinî tutumla ilgili güzel bir örnek de Yaşar Reyhanî’nin şiirinde yer almaktadır. Reyhanî, “Namaz kılıp oruç tutamıyorum / Televizyon eve geldi geleli” (Sarıkaya Karaca, 2021, s. 676) dizelerinde televizyon giren evlerde ibadetlerin yerine getirilemediğinden yakınmaktadır.

Aşağıda şiir örneklerini verdiğimiz âşıkların bakış açıları da diğerlerinden farklı değildir.

Posoflu Âşık Hikmet:

Tarih anlatılsın Kur’an okunsun

Âlime hocaya doğsun bir güneş (Ataman, 2017, s. 263)

Abdullah Gülcemal:

⁹ G. Küçükbasmacı, bir çalışmada Kastamonu halkının radyo ve televizyona karşı tutumunu incelemiştir. Küçükbasmacı’ya göre sözlü ve yazılı kültürün yerini alan elektronik kültür, ilk başta halk tarafından şaşkınlık ve tepkiyle karşılanmış, daha sonra dinî programların yayınlanmasıyla birlikte radyo ve televizyon takip edilir olmuştur. Araştırmacının çalışması, din ve kitle iletişim araçları ilişkisine dikkat çeken önemli veriler sunmaktadır. Sözlü kültür ortamından elektronik kültür ortamına geçişin halkta meydana getirdiği değişimlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Küçükbasmacı, 2009; Küçükbasmacı, 2013).

Kim der ki buna caiz

Dinimden verir taviz

Kapat içki aç faiz

Bu TV'ler bizim mi (Gülcemal, 2008, s. 44)

Feymanî:

Kurban etiyinen rakı içmeyi

Türkiye' me televizyon getirdi (Âşık Feymanî, 2006, s. 70)

Fikri Pınarlı:

Okyanuslar kadar günaha battık

Televizyon denen illet yüzünden (Pınarlı, 2010, s. 135)

2.7.Dil Yozlaşmasının Kaynağı Olarak Televizyon

Âşıkların televizyona olumsuz tavır sergilemelerinin bir diğer nedeni Türk dilinin televizyon aracılığıyla bozulduğuna inanmalarıdır. Kültür; işaretler ve dil ile taşınmakta, kültürel anlamlar dil aracılığıyla biçimlendirilmektedir. Dil; değerlerin, anlamların ve bilginin oluşturulduğu bir mücadele alanı olarak görülmektedir. Televizyon da olumlu veya olumsuz biçimde bu anlamların üretildiği ve taşındığı en önemli medya aracıdır (Yaylagül, 2006, s. 111). Medya, olumlu içeriklerin üretildiği örneklerle rastlanmakla birlikte kültürün en önemli aktarıcısı olan yerel dili devre dışı bırakarak kendine özgü bir dil bir yaratma amacındadır (Bulduklı ve Şeker, 2020, s. 294). Âşıklar ise bu kendine özgü dile tavır göstererek televizyondaki içerik üreticilerine cephe almaktadırlar. Yalınayak, popçu ve cazcı olarak nitelendirdiği içerik üreticilerinin kelimelerini argo tabirle “cart curt” şeklinde küçümsemekte (Çibik, 2017, s. 103), Sefil Selimî ise “Cazırtı cızırtı dırıltı pek çok / Herhâlde Türkiye’de Türkçe bilen yok” (Özdemir, 2003, s. 435) dizeleriyle Yalınayak’a benzer şekilde tepki vermektedir.

Şeref Taşlıova’nın aşağıdaki dörtlüğü incelendiğinde televizyonun toplum hayatına girmesinden sonra dilin zayıfladığını, sözün manasının yok olduğunu, halk hikâyesi söyleme geleneğinin bitme noktasına geldiğini anlamak mümkündür:

Şeref baka baka gözden de olduk

Bütün dilsiz kaldık sözden de olduk

Hikâyeden olduk sazdan da olduk

Televizyon evimize gireli (Taşlıova, 2012, s. 434)

Feymanî de Türk dili hassasiyeti açısından Şeref Taşlıova’dan farklı değildir.

Lehçemizde koymadılar özlüğü

Dede torunundan beller sözlüğü

On aylık çocuğa miyop gözlüğü

Türkiye’me televizyon getirdi (Âşık Feymanî, 2006, s. 70)

Bahattin Yıldızoğlu ise Türkçe söyleyip yazarların, yani bu misyonu üstlenen âşıkların televizyonda boy göstermesi gerektiğini söylemektedir.

Yaban bozan karşılaşsın

Türkçe yazan karşılaşsın

İki ozan karşılaşsın

Yanık sesli tel görünür (Balkaya, 2017, s. 107)

3.Âşık Tarzı Şiirlerde Televizyona Olumlu Bakış

Âşıklar, televizyon temalı şiirlerinin ekseriyetinde taşlama türünde eserler verirken nadiren de olsa olumlu şiirler yazmışlardır. Bu şiirleri iki kısma ayırmak mümkündür. Birincisi, devleti temsil eden TRT’ye duyulan sevgi ve saygıdır. İkincisi ise yerel kanalların desteklenmesidir. Gerek devlet kanalına gerekse yerel kanallara olumlu bakışın sebeplerinin başında âşıklara icra ortamı yaratmaları ve desteklemeleri gelmektedir.

3.1.Âşıkların TRT Şiirleri

TRT, ürettiği içeriklerle devlet aklının bir yansıması olduğu için bilim, kültür ve sanat yönünden diğer ulusal kanallardan ayrılmaktadır. Anlaşıldığı kadarıyla âşıklar, devlet otoritesinin bir temsili olan TRT’ye olumsuz bakmanın devlete karşı durmak anlamına geldiğini düşünmektedirler. Niğdeli İbrahim Dabak’ın “Kıymetini bilir kölen olurum” dizesi de zannediyoruz ki bu otoriteye duyulan saygının bir tezahürüdür. Dabak, şiirinin son dördlüğünde TRT’yi şu şekilde övmektedir:

Sen içi dolu bir kültür kúpüsün

Bilgi yolcusuna açık kapısın

İbrahim kalbimde büyük yapısın

Şen yaşa esen kal can televizyon (Bakırcı, 2010, s. 349)

Ayrıca Öksüz Ozan’ın TRT’ye yazdığı bir şiirinden (Alptekin, 2003, s. 206) hareketle TRT’nin yereli tanıtmada önemli bir işlevi olduğu söylenebilir. Öksüz Ozan, TRT’ye çağrıda bulunarak Konya’yı görmesini, şehrin güzelliklerini tanıtmasını istemektedir. Derdiderya ise “Terete” başlıklı şiirinde TRT’nin âşıkların derdine ortak olan kurum vasfına vurgu yapmaktadır. Âşığın bu şiiri yazmasının nedeni TRT’de katıldığı bir program olmalıdır. Kanalın kendisine icra ortamı yaratmasını ve ulusal kanalda kendini gösterme fırsatı vermesini memnuniyetle karşıladığı anlaşılmaktadır.

Dertli olan âşık sazıyla gelir

Dertlerini sana döker de gider

Dermanını bulur gönül şad olur

Dertlerini sana döker de gider (Âşık Derdiderya, 1990, s. 37)

Sızırılı Âşık Hasan'ın (Coşarî) aşağıdaki dörtlüğü TRT'ye gösterilen hürmetin en somut örneğidir:

Ozanların vurur sazın teline

Şairlerin ilham gelir diline

Genel müdürüne personeline

Sonsuz saygı selam hürmet TRT'm (Kaya, 1997, s. 59)

Mah Turna'nın "Beni TRT'de Söyletmiyorsunuz" (Akın, 2009, s. 344) başlıklı şiirine bakıldığında "Ben de Türk evladı Türk çocuğuyum / Niçin TRT'de söyletmiyorsunuz" dizeleri aslında bir protesto gibi görünse de fikrî altyapısı, devlet kanalının değeri ve orada yer almanın ne kadar önemli olduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.2.Âşıkların Yerel Kanallara Hitaben Yazdıkları Şiirler

1990'lardan itibaren özel ulusal kanalların kurulmasının ardından şehirlerde yerel kanallar da bir bir yayın hayatına başlamıştır. Yerel kanalların kurulması, âşıkların elektronik kültür ortamının önemli bir icra alanı olan televizyonda sanatlarını göstermeleri fırsatını vermiştir. Yerel kanallarda başlayan âşık programları, geleneği yansıtan formatlarıyla Türk televizyonculuğunun kültürel işlevini sürdürmeye başlamıştır. Yerel kanalların âşık programlarını ekranlara taşımalarının nedenleri arasında hitap ettikleri kitle ve ekonomik kaygılar bulunmaktadır. Memleketçilik ve yerellik vurgusu yapılan yayınlarda halkın genel taleplerine uygun içerikler üretilmiştir (Fidan, 2017, s. 149-50). S. Fidan, M. Taşlıova'dan iktibasla televizyondaki âşık icralarının dijital platform olarak nitelenebileceğini aktarmaktadır (2017, s. 152).

Âşıkların tespit edebildiğimiz televizyon şiirlerinde ETV (Manisa), Kaçkar TV (Rize), ŞRT (Şarkışla TV, Sivas), TV 58 (Sivas) gibi yerel kanallara övgüde bulunulduğu, bu kanallara seslenilerek halkın sorunlarının çözüme kavuşturulması istendiği görülmektedir. Sivashlı Şevki Kayaturan'ın TV 58'e yazdığı şiirden, Sivas'ın gelenek ve göreneklerinin, âşık icralarının, şehrin değeri olarak görülen Sivasspor'un dünyaya tanıtımının memnuniyetle karşılandığı anlaşılmaktadır. Uydu teknolojisiyle birlikte yerel kanalların da artık dünyanın her yerine yayın yapabiliyor olmasından dolayı şehrin tarihî ve kültürel değerlerinin tanıtımı âşıklar için oldukça önemlidir. Kayaturan'ın aşağıdaki dizeleri, gurbette yaşayan Sivashlılar için uzağı yakın eden yerel kanalların değerine dikkat çekmektedir:

Kayaturan gurbet elde izini

Pir Sultan'ı Âşık Veysel sazını

Her gün görüyorum Sivas yüzünü

Sivas'ımın Sivashlının onuru

TV 58 ilin gururu (Kayaturan, 2008, s. 49)

Ataşoğlu'nun Manisa'nın yerel televizyon kanalı E TV'ye hitaben yazdığı şiir de benzer bir görüşü yansıtmaktadır.

Batıdan doğuya uzansın sesin

Edirne'den Kars'a kadar dinlesin

Her zaman şan şöhret ile gidesin

Düşmesin engele yolun E TV (Küçük, 2005, s. 228)

Cahit Tuncer'in Sivas'ın Şarkışla ilçesinin gündemini medyaya taşımak için kurulan ŞTV'ye 1994 yılında yazdığı aşağıdaki şiiri ise âşıkların üretim bağlamlarına farklı bir örnektir. Âşıklar, yeni kurulan ve geleneksel değerleri yansıtacağı düşünülen kanallara şiirler yazmakta, bu kanallardaki yayınları izleyerek duygularını şiirleri aracılığıyla paylaşmaktadırlar. Kısacası yerel kanallar, âşıklar için yeni bir üretim bağlamı yaratmıştır.

Şarkışla TV'miz hayırlı olsun

İlçeme çok güzel hizmet isterim

Açtığı bu çığır örnek yol olsun

Bütün insanlığa hürmet isterim (Tuncer, 2024, s. 223)

Son olarak üretim bağlamı oluşturan örneklerden biri de yerel kanalların köy ve mezralara giderek çekim yapmalarıdır. Yerel kanalların köylere giderek halkın duygu ve düşüncelerini kayda geçirmeleri, âşıklar için de önemli bir fırsat olarak görülmekte, hem âşıklık geleneğindeki hem de gündelik hayattaki sorunlarını aktarma imkânı vermektedir. Artvinli Halili'nin Kaçkar TV'nin Hod köyüne gelmesi münasebetiyle yazdığı şiirde köyün tanıtımının yapılarak güzel yönlerinin paylaşıldığı, tarım ve altyapıya dair sorunların şikâyet edildiği görülmektedir.

Merkez'e bağlıyız Artvin ilimiz

Sulama suyu az zordur hâlimiz

Asfaltı yok genişledi yolumuz

Bizleri yıldırır toz Kaçkar TV

Her çeşit meyve var bağlarımızda

Soğuk sular çıkar dağlarımızda

Meşhurdur bal ile yağlarımız da

Döneri test edin siz Kaçkar TV (Özdemir, 2025, s. 236)

Sonuç

Kültürel değişim, modernleşme ve teknolojik ilerlemeler, her dönemde toplumların sosyal yapısını, değer sistemlerini ve geleneksel kurumlarını çeşitli şekillerde etkilemiştir. Bu değişimlerden etkilenen alanlardan biri de âşık tarzı edebiyat geleneğidir. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren teknolojik gelişmelerle birlikte yaygınlaşan kitle iletişim araçları, sadece bireysel yaşam pratiklerini değil aynı zamanda kolektif hafızayı, anlatı biçimlerini ve sosyal normları da dönüşüme uğratmıştır. Televizyon ise bu dönüşümde merkezi bir rol oynamış, “sihirli kutu” olarak adlandırılan bu araç kısa sürede evlerin başköşesine yerleşmiş ve sosyal hayatın önemli bir bileşeni hâline gelmiştir.

Bu çalışmada incelenen televizyon temalı âşık şiirleri, birer estetik ürün olmanın ötesinde halk edebiyatının kültürel ve sosyolojik işlevlerini gözler önüne seren önemli vesikalarlardır. Televizyona yönelik çoğunlukla olumsuz olan bu şiirsel tutumlar, âşıkların modernleşme süreciyle hesaplaşmalarını, kültürel değişime verdikleri tepkileri ve kimlik inşa süreçlerindeki rollerini göstermektedir. Şiirlerde televizyon, kimi zaman bir kültür istilasının aracı kimi zaman ahlaki çözülmenin kaynağı kimi zaman da ekonomik dengesizliklerin ve zaman kaybının müsebbibi olarak nitelendirilmiştir. Bu nitelendirmeler, sadece bireysel bir rahatsızlığın değil aynı zamanda kolektif bir hafızanın, kültürel süreklilik arzusunun ve modern dünyaya karşı duyulan güvensizliğin dışavurumudur.

Âşıklar, televizyonu geleneksel değerleri tehdit eden bir unsur olarak görmelerine rağmen bu mecrada var olmanın, kendilerini ifade etmenin ve halka ulaşmanın bir aracı olduğunu da fark etmişlerdir. Özellikle TRT ve yerel kanallar gibi geleneksel değerlere duyarlılık gösteren platformlarda yer almayı bir görev bilmiş, bu sayede hem sanatlarını icra etmiş hem de kültürel mirası yaşatma çabası gütmüşlerdir. Bu durum, âşıkların çelişkili gibi görünen ama aslında “direnirken uyum sağlayan” bir strateji geliştirdiklerini göstermektedir. Geleneğin sabit değil değişken ve yeniden üretilebilir bir yapı olduğunu kabul eden bu yaklaşım, âşıklık geleneğinin esneklik kapasitesini de gözler önüne sermektedir.

Televizyon şiirleri, aynı zamanda modernleşmenin toplumun farklı katmanlarında nasıl karşılandığını ve bu sürecin özellikle kırsal kökenli bireylerde nasıl bir direnç yol açtığını ortaya koymaktadır. Bu şiirlerde sıkça karşılaşılan kültürel yozlaşma, ahlaki erozyon, dinî değerlere saldırı ve dilin bozulması gibi temalar, aslında tek başına televizyonun değil; temsil ettiği modern yaşam tarzının, Batı merkezli kültür emperyalizminin ve kitle kültürünün bir eleştirisidir. Bu eleştiriler, bazen sert taşlamalarla bazen ironik benzetmelerle bazen de açık protestolarla dile getirilmiştir. Böylece âşıklar, şiirleriyle sadece bir gelenek savunuculuğu yapmakla kalmamış aynı zamanda kültürel kimliğin korunmasına yönelik ideolojik bir duruş da sergilemişlerdir.

Âşıkların şiirlerinde televizyonun çoğunlukla olumsuz şekilde ele alınması, kültürel değişimin yönü ve hızı konusundaki endişelerle doğrudan ilişkilidir. Bu şiirler, kültürel devamlılık ile değişim arasındaki gerilimi ve geleneği sürdürme arzusu ile modern dünyaya ayak uydurma zorunluluğu arasındaki çatışmayı anlamak açısından önemlidir.

Modernleşme süreci, maddi yapıların yanı sıra değerlerle, inançlarla ve anlatı biçimleriyle de ilgilidir. Bu bağlamda televizyon temalı âşık şiirleri, bir medeniyet krizinin şiirsel tanıklığı olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak âşık tarzı edebiyat geleneği; modernleşme, medya ve kültürel değişim süreçlerine karşı edilgen bir pozisyonda kalmamış, aksine bu süreçleri değerlendiren, eleştiren ve kendi iç dinamikleriyle anlamlandıran bir tutum geliştirmiştir. Televizyon gibi bir kitle iletişim aracına yönelik şiirler, geleneğin modernlikle kurduğu karmaşık ilişkinin, kültürel belleğin yeni mecralarda nasıl yeniden üretildiğinin ve halk edebiyatının günümüz kültürel sorunlarına nasıl yanıt verdiğinin açık bir göstergesidir. Dolayısıyla bu şiirler, hem edebiyat araştırmalarına hem de kültürel değişim çalışmalarına katkı sunan birer veri niteliği taşımaktadır. Âşıklık geleneğinin bu bağlamda hem direnen hem de dönüştüren bir güç olarak varlığını sürdürdüğü görülmektedir.

Kaynaklar

- Akın, B. (2009). *Diyarbakırlı bir saz şairi Âşık Mah Turna*. Hüseyin Gazi Derneği Yol Bilim Kültür Araştırma Yayınları.
- Alptekin, A. B. (2003). *Benden toprak istenir mi Öksüz Ozan*. Dizgi Ofset.
- Alptekin, M. Y. (2023). Modernite-modernizm-modernleşme: Tanımlar, teoriler ve kuramsal eleştiriler. M. Y. Alptekin (Ed.), *Modernite Sosyolojisi* içinde (s. 1-42). Nobel Akademi Yayınları.
- Âşık Derdi Derya (1990). *Âşık Derdiderya'nın hayatı ve şiirleri*. Eser Matbaacılık.
- Âşık Feymanî (2006). *Gönül sarayı*. Kadirli Eğitim ve Kültür Vakfı Yayını.
- Âşık İsmetî (2002). *Tepedeki ılık-divanî şiirler*. A. Benek Kaya (Haz.), Esform Ofset.
- Aşır, A. (2009). *Âşık Yaşar Reyhanî hayatı ve sosyal konulu şiirlerinin incelemesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Celal Bayar Üniversitesi.
- Ataman, N. İ. (2017). *Posoflu Âşık Hikmet Arifi Ataman*. Özkâğıtçılık Matbaacılık.
- Bakırcı, N. (2010). *Niğde âşıklık geleneği ve Niğdeli halk şairi İbrahim Dabak*. Niğde Belediyesi Yayınları.
- Balkaya, A. (2017). *Âşık Bahattin Yıldızoğlu ve şiir dünyası hayatı ve eserleri üzerine inceleme*. Fenomen Yayınları.
- Bulduklu, Y. ve Şeker, M. (2020). Yeni medya ve değişen toplumsal değerler. M. Şeker vd. (Ed.), *Bilişim Teknolojileri ve İletişim: Birey ve Toplum Güvenliği* içinde (s. 283-303). Türkiye Bilimler Akademisi.
- Cereci, S. (2015). Cultural change from traditional culture to popular culture in Turkey: Television factor. *Medeniyet Sanat İMÜ Sanat ve Tasarım Fakültesi Dergisi*, 1, 9-18.
- Çakır, E. (2022). Sözlü tarih ve kültürel değişim: “Televizyona Merhaba”. *Millî Folklor*, 17(136), 79-93.
- Çarboğa, K. (2008). *Az kaldı*. Berikan Yayınları.
- Çelikten, H. (2020). Geleneksel toplumdan modern topluma geçişte kitle iletişim araçlarının toplumsal etkisinin âşık tarzı şiir geleneği üzerinden okunması. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 13(30), 654-669.
- Çelikten, H. (2021). *Âşıklık geleneği ve kültür değişimleri*. Grafiker Yayınları.
- Çevik, M. (2014). Kültürel değişim gelenek ve Türk halk hikâyeciliği. *Turkish Studies*, 9(12), 113-123.
- Çibik, B. (2017). *Âşık Yalınayak'ın şiirlerinde değerler eğitimi: Dil, kültür, kimlik* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Çil, Z. (2024). Türkiye'de televizyon ve popüler kültür (1968-1991). *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi*, 11(105), 722-728.

- Çobanoğlu, Ö. (2000). *Âşık tarzı kültür geleneği ve destan türü*. Akçağ Yayınları.
- Çulha, H. (2011). *Barıştan yana*. Kuloğlu Matbaacılık.
- Demir, M. (2015). *Sevda çiçeği Âşık Sefil Kadimî hayatı sanatı şiirleri*. Vilayet Yayınları.
- Durbilmez, B. (2019). İkincil sözlü kültür bağlamında Neşet Ertaş'ın türkü dağarcığına bir bakış. *Türk Kültür Coğrafyası* içinde (s. 257-283). Ötüken Neşriyat.
- Durmaz, U. (2020). *Elektronik kültür ortamında bir âşık: Şemsi Yastıman*. Paradigma Akademi Yayınları.
- Düzgün, D. (2009). Âşıklık geleneğinin değişim ve dönüşüm sürecinde Barış Manço olgusu. *Millî Folklor*, 84, 42-50.
- Erkenekli, M. (2011). *Damla kuyusu*. Malatya Araştırmaları Derneği Yayınları.
- Fidan, S. (2017). *Âşıklık geleneği ve medya endüstrisi*. Grafiker Yayınları.
- Fidan, S. (2018). Televizyon dizilerinde geleneksel müzik belleğinin kullanımı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(60), 125-139.
- Gözütok, Ş. (2011). *Âşık İhsan Yavuzer'in şiirlerinde yer alan eğitsel unsurlar* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Gusfield, J. R. (2005). Toplumsal değişim araştırmalarında yersiz kutuplaşma: Gelenek ve modernite. B. Canatan (Çev.). *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 3, 55-72.
- Gülbahçe, S. (2013). *Söz var ki*. Alagöz Matbaası.
- Gülcemal, A. (2008). *Eşitlik türküsü*. Step Matbaa.
- Gülenç, K. ve Arıtürk, M. H. (2014). Teknoloji çağında rasyonalite deneyim ve bilgi: Sorunlar & eleştiriler. *Kaygı Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, 22, 113-131.
- Kabadayı, A. (2009). *Yüreğimin şiirleri*. BRC Basım.
- Kaya, D. (1997). *Sızırılı Âşık Hasan (Coşarı)*. Dilek Ofset Matbaacılık.
- Kayaturan, Ş. (2008). *Hayat pınarından damlalar*. Bilge Karınca Yayınları.
- Kayıkçı, A. (haz.) (1991). *Samsunlu halk şairleri*. Samsun Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Kongar, E. (1971). Toplumsal değişme. *Amme İdaresi Dergisi*, 4(1), 63-90.
- Küçük, S. (2005). *Kağızmanlı halk şairi Ataşoğlu-gönül telinden*. Yayınevi yok.
- Küçükbasmacı, G. (2009). *Sözlü kültür ortamından elektronik kültür ortamına geçiş sürecinde Kastamonu halk anlatıları* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Küçükbasmacı, G. (2013). Elektronik çağda sözün satıcıları: Radyo ve televizyon. *Turkish Studies*, 8(4), 1063-1080.
- Oskay, Ü. (1971). *Toplumsal gelişmede radyo ve televizyon*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

- Ozan Erbabî (2011). Dizi filmler. *Çıngı*, 9, 48.
- Özarslan, M. (2011). Erzurum âşıklık geleneğinde sosyo-kültürel zeminler. D. Düzgün, G. Atnur, A. Ö. Güvenç, Z. Yörük (Haz.). *Bilge Seyidoğlu Kitabı* içinde (s. 299-313). Dergâh Yayınları.
- Özdemir, A. (2003). *Âşık Sefil Selimi irfan okulu*. Şarkışla ve Çevresi Kültür Sanat ve Sosyal Dayanışma Derneği Yayınları.
- Özdemir, M. (2021). Âşık kahvesinden medyaya doğru bir gelenek yolculuğu: Gümüşhaneli Âşık Kul Nuri. S. S. Yılmaz, H. Çelikten, E. Kaan Çelikten (Ed.). *Doğan Kaya Armağanı 70. Yaş Hatırası* içinde (s. 999-1021). Vilayet Yayınları.
- Özdemir, M. (2025). *Artvinli Âşık Halîlî-Halit Yıldırım*. Hars Akademi Yayınları.
- Özdemir, N. (2012). *Medya kültür ve edebiyat*. Grafiker Yayınları.
- Özdemir, N. (2017). Âşıklık geleneği ve medya. *Kültür Bilimi ve Yönetimi* içinde (s. 145-163). Grafiker Yayınları.
- Özdemir, N. (2019). Kuşaklararasılık ve kültürel değişme. *Çocuk ve Medeniyet Dergisi*, 4(7), 125-148.
- Pınarlı, F. (2010). *Düzensiz gemi*. Asitan Yayıncılık.
- Poyrazoğlu, A. (2006). *Bir heybe şiir*. Erguvan Yayınevi.
- Sarıkaya Karaca, Y. (2021). *Âşık Yaşar Reyhanî hayatı şiirleri*. Yıldırım Belediyesi Kültür Yayınları.
- Sezen, A. (2015). Değişime direnç psikolojisi bağlamında belirsizlik duygusu ve dinsel yönelimlerin etkileri. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 9(17), 9-23.
- Tani, E. ve Boztepe Taşkıran, H. (2022). Kitle iletişim araçlarının toplumsal belleğin inşasındaki rolü. *Düşünce ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 106-125.
- Taşlıova, M. M. (2012). *Âşık Şeref Taşlıova hayatı ve şiirleri*. TDV Yayınları.
- Tuncer, C. (2024). *Anamın duası*. R. Karabulut (Haz.). Kriter Yayınları.
- Turhan, M. (1987). *Kültür değişimleri*. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Türkoğlu, N. (2011). Toplumsal dönüşüm ve medya: Televizyona karşı doğa. *Kültür ve İletişim Dergisi*, 14(27), 135-168.
- Yaylagül, L. (2006). *Kitle iletişim kuramları*. Dipnot Yayınları.
- Yıldırım, D. (1998). *Türk bitiği*. Akçağ Yayınları.

İnternet Kaynakları

URL-1: <https://www.antoloji.com/dizi-filimler-siiri/> (Erişim Tarihi: 02.11.2024)

URL-2: <https://www.antoloji.com/btt-siiri/> (Erişim Tarihi: 02.11.2024)